

חכמי ז'טל

מאת משה צינוביץ (תליאביב)

בנו השני, ר' משה אברהם, היה רבה של ז'טל. ר' יוסף דוד נפטר בן שבעים ושמונה בשנת 1846.

הרב ר' אברהם אליקים

הרב ר' אליקים נולד בז'טל בשנת 1797. היה משגיח בשיבת ווולוז'ין. נפטר בשנת 1865 בווולוז'ין. ב"מגיד" (מס. 25 שנת 1865) מסופר עליו:

ד' דחול'המועד פסח מת הרב הגדול, הישיש הנכבד, רבי אליקים בן ס"ח. יותר מארבעים שנה עסק בשיבה ויותר מעשרים שנה שר' איצעלע עשהו למשגיח. ר' אליקים הכיר וידע את הגאונים ר' עקיבא אייגר ואת בנו, ר' שלמה. כל היום היה ר' אליקים ער וגם בלילה ישב בבית הישיבה והיה הוגה בתורה. היה מן המעטים, אשר זכרו את ר' חיים, מוסד הישיבה.

הרב ר' יצחק יהושע מקארליץ

הרב ר' יצחק יהושע מקארליץ היה ראשי ישיבה בסלונים ואחר כך בז'טל. היה אחד מגדולי התורה לפני מאה ועשרים שנה. בין תלמידיו נמנו: ר' חיים לייב טיקטינסקי, ראש ישיבת מיר ובן גיסו, הרב מרדכי גימפל יפה — אב"ד ראז'ינוי. בסוף ימיו פעל ר' יצחק יהושע כמורה-הוראה במיר ושם נפטר.

הרב ר' יצחק השאיר הרבה כתביו, אולם כולם נשרפו, מלבד חבורו "בית ישראל" על הגדה של פסח, שהופיע במינסק בשנת 1836. חבורו זה נדפס מחדש בשנת 1838 על ידי אחד מיוצאי חלציו, הרב ר' שמעון היילפרין, מו"צ בוילנה ובירושלים. עודד את המו"ל בהדפסת החבור, הגאון ר' אברהם יצחק הכהן קוק, שהיה מבני משפחתו של המחבר.

הרב ר' אריה ילין

הרב ר' אריה ילין התגורר שנים אחדות בז'טל, סמוך לשולחן חותנו, ר' משה פנחס.

רב מפורסם זה נולד בסקידל על יד גרודנה. שנים אחדות למד בוולוז'ין.

מוצא סעד ותמיכה אצל קצין פאלק המבורך, שתמכו באש"ל ובעיר זו נתנה לו האפשרות, בשנת 1717, להדפיס את חבורו "חדושי מהרש"א".

לספרו המהולל נתנו הסכמות מגאוני הדור: הרב ר' יחזקאל קצנלנבויג, אב"ד אלטונה-המבורגר-ונדסבק, שהיה לפני זה רבה של ז'טל והכיר את המחבר מעיר הולדתו זו. הסכמת הדיין וראש-הישיבה בפרנקפורט, ר' שמואל שאטין, ר' דוד — אב"ד מנהיים ור' משה — אב"ד הנוי.

בחבור זה מביא המחבר הו"טלאי ביאורים על רש"י; ממה ששמע מאחיו הגדול, טוביינא דחכימי, נודע שמו בשער בת-רבים, לשם, לתהלה ולתפארת, האלוף המרומם והתורני הרבני המופלא, ר' אריה לייב כץ נ"י, אשר איתן מושבו בק"ק ז'טל במדינת ליטא.

כנראה נשאר ר' צבי הירש באחת מקהלות אשכנז, כדוגמת מחברים תורניים אחרים, ובודאי שמש שם כמלמד.

הרב ר' יוסף דוד

הרב ר' יוסף דוד נולד בז'טל בערך בשנת 1767 לאביו הנכבד, ר' צבי, שהיה למדן וסוחר גדול. בגיל צעיר התפרסם בכשרונותיו, שקדנותו וצדקתו. התחתן עם בת הרב ר' משה איזנשטאדט מקלצק. לאחר חתונתו השתקע בז'טל, ישב באהלה של תורה ויצק מים על יד אבי אמו, ר' חיים אב"ד דמתא. עם הזדקנותו של הרב עזר לו נכדו, ר' יוסף דוד, בענייני הוראה ודתי-דיוק.

הרב הישיש וכן טובי קהילת ז'טל חשבו, שרבי יוסף דוד ימלא את מקום סבו ברבנות בעיירה, אולם בינתיים, בשנת 1793, נתמנה ברב במיר. שם פעל 53 שנים והתפרסם כאחד מגאוני ליטא.

ר' יוסף דוד היה מענה את נפשו בצום, לומד כל היום בקדושה ובטהרה. היה רם-קומה, משכמו ומעלה גבוה מכל העם ובעל הדרת-פנים. בשבתו לדין, נפל אימתו על המתדיינים. לשונו — נצר בקדושה ובטהרה, ואשר בטא בשפתיו לטובה או חו"ש לרעה — קוים.

הרב ר' צבי הירש בר' מאיר הכהן המחבר התורני, הרב ר' צבי הירש בר' מאיר הכהן מז'טל, חי לפני מאתיים וחמשים שנה. הוא חיבר ספר בשם "חדושי מהרש"א" על פרוש רש"י לחמשת חומשי התורה. בספרו זה הוא ליקט כל חדושי מהרש"א ובעזרתו באר כל פרשה סתומה בפרושי רש"י.

בשער ספרו הוא מתואר כ"אלוף תורני מק"ק ז'טל במדינת ליטא". הקדמתו לספר מכילה חומר היסטורי יקר לתולדות ישראליטא בליטא בימי מלחמת הצפון, שהתנהלה בין שוודיה, פולין ורוסיה.

מחמת המציק, נאלצו יהודים רבים, וביניהם מחברים תורניים, לצאת לקהלות ישראל במערב אירופה, וביחוד לגרמניה, כדי לשבור שבר וגם כדי להדפיס את ספריהם באחד מבתי הדפוס העבריים.

המחבר הו"טלאי כותב: כי ראיתי בני עליה, כל קדושים אשר הם, תוכו לרגלם, קהל גדול מישראל יצא איש איש ממקור מו, משולח ונעזב, אלה מפה ואלה מפה. לגדול השבר והשוד, אשר במדינת פולין גובר, תפוצינה הצאן, מאין רועה, כשוער לים בחרבות ואנשי-חיל וירא-חטא וחכמי מים — בצערא ובדוחקא וביגונא.

אוי, לעינים שכך רואות! בני ציון המצוינים בהלכה, איכה נחשבו לכלי-חרס בריש כל חצוצות? הציקתני רוח בטני ולבי יחיל בקרבי כאסתרא בלגינא.

המחבר מספר לנו על צרותיו וטלטוליו, משעה שעזב את ביתו ונטש את נחלתו ויצא עם אשתו ובני ביתו לחוץ-לארץ, בתת רגליו בעיירות שונות, עד שמצא מקום מנוחה במנהיים שבגרמניה.

שם שם עליו עיין "הגביר, הקצין, האלוף המרומם והנדיב ומוכתר בשם טוב", ר' אברהם זידנהיים, אשר לו שם גדול כשם הגדולים אשר שמו מפארים ומצא אצלו מפלט לזמן מה ותמכו ביד נדיבה, שיתאושש מחלואותיו בהיותו בארצות נוד, רחוק ממקום הולדתו והשפעתו הקודמת.

לאחר זמן קצר עובר הרב ר' צבי הירש לקהילת ישראל בהנוי. שם הוא